

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia 13 (2022)

ISSN 2082-0909

DOI 10.24917/20820909.13.12

Jiří Muryc

ORCID 0000-0002-2721-6093

Ostravská univerzita

Polskie szkolnictwo mniejszościowe w multietnicznym środowisku czeskiego Śląska Cieszyńskiego

Temat podjęty w niniejszym artykule dotyczy sytuacji językowej na czeskim Śląsku Cieszyńskim (Zaolziu), terenie przygranicznym, dla którego charakterystyczny jest m.in. kontakt czeskiego i polskiego etnikum. Do owego kontaktu dochodzi na polu kultury, religii, szkolnictwa, życia organizacyjnego itp. i nadal kształtuje on tożsamość miejscowej ludności. Polacy żyjący na Zaolziu stanowią mniejszość narodową w Republice Czeskiej, ale sytuacja polityczna w państwie pozwala im na rozwijanie własnej działalności kulturalno-oświatowej. Uwagę skoncentrujemy tu wyłącznie na szkolnictwie, które doskonale dokumentuje złożoną i wielowymiarową sytuację językową omawianego obszaru geograficzno-społecznego.

Region czeskiej części Śląska Cieszyńskiego w kontekście obecnych ziem czeskich to zwarty teren dwóch powiatów zamieszkiwanych przez polską ludność autochtoniczną – karwińskiego i frydecko-misteckiego. Dochodzi w nich do koegzystencji tradycyjnie homogenicznej ludności o polskiej etniczności z większościami narodem czeskim. Znaczącą rolę w badaniach sytuacji językowej czeskiej części Śląska Cieszyńskiego odgrywa także obecność przynajmniej trzech kodów językowych używanych w zależności od sytuacji komunikacyjnej aktu mowy – gwary zaolziańskiej¹ (zwanej też zachodniocieszyńską) oraz języków czeskiego i polskiego.

Obecnie na terenie Zaolzia najczęściej używanym kodem jest czeski język ogólny, a w komunikacji nieoficjalnej – gwara (zachodnio)cieszyńska². Drugim językiem oficjalnym jest tu polszczyzna ogólna w wersji kulturalnej. Jej funkcjonalność i znaczenie społeczne są na tym terenie ograniczone i stwarzają wyłącznie pewnego rodzaju ramy symboliczne tutejszej komunikacji. Irena Bogoczová zauważa, że czeszczyzna odgrywa na terenie Zaolzia ważną rolę, natomiast polszczyzna kulturalna jest językiem odświętnym, za którego pośrednictwem Polacy manifestują swoją orientację narodową, własną przynależność etniczną³.

¹ J. Labocha, *Polsko-czeskie pogranicze Śląska Cieszyńskiego. Zagadnienia językowe*, Kraków 1997, s. 119.

² Tamże, s. 125.

³ I. Bogoczová, M. Bortliczek, *Jazyk příhraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšíňanů v ČR) / Język przygranicznego mikroświata (mowa potoczna mieszkańców Zaolzia)*, Ostrava 2014, s. 79.

W kontaktach oficjalnych autochtonów zaolziańskich przeważa, pomimo wyraźnej popularności miejscowej gwary, język czeski – kulturalny i potoczny. Jako kod większościowy język ten często przenika do komunikacji członków etnikum polskiego. Jest to całkiem zrozumiałe, większościowy język czeski bowiem opanowuje wszystkie sfery komunikacji (przede wszystkim zaś publiczną, oficjalną), a przedostaje się także tam, gdzie wcześniej podstawowym kodem komunikacji były język polski lub gwara. Należy jednak podkreślić, że często sam odznacza się cechami gwarowymi lub ponadgwarowymi (regionalnymi). Zakres użycia polszczyzny natomiast znacznie się zawęża. Jej status i prestiż stara się utrzymać stosunkowo szeroka sieć polskich szkół podstawowych i średnich, mniejszościowe organizacje, Scena Polska Teatru Cieszyńskiego i teatr lalkowy Bajka, polskie oddziały bibliotek miejskich, Kościoł itp. Obecność kulturalnej odmiany polszczyzny ogranicza się więc do sytuacji oficjalnych, publicznych – w ramach wspólnoty mniejszościowej. Poza tą wspólnotą oraz wspomnianymi sytuacjami komunikacyjnymi nie ma ona praktycznego zastosowania. Twierdzenie to nie dotyczy stosunkowo niewielkiej liczby osób, które posługując się konsekwentnie językiem polskim, niedwuznacznie określają swoją tożsamość i otwarcie deklarują przynależność do polskiego narodu⁴. Z drugiej strony, nawet w sytuacji publicznej komunikacji językowej pojawia się niezależnie od przynależności narodowej mówiącego niekulturalny kod językowy – gwara zaolziańska.

Powyższe spostrzeżenia znalazły potwierdzenie w rozmowach prowadzonych z osobami deklarującymi polską narodowość. Z nich wynika m.in., że miejscowa ludność (bez względu na deklarowaną narodowość, wiek, wykształcenie) uświadamia sobie różnice w użyciu poszczególnych kodów językowych w zależności od sytuacji. Badania prowadzone już od niemal dwudziestu lat wśród uczniów liceum z polskim językiem nauczania w Czeskim Cieszynie⁵ poświadczają fakt, że podstawowym kodem komunikacji prywatnej Polaków zaolziańskich (z rodziną, przyjaciółmi, kolegami) jest gwara, która przenika także do komunikacji szkolnej. Z wypowiedzi naszych współrozmówców wynika, że to właśnie gwarą posługują się oni najbieglej. Badani przyznawali się do tego, że w Polsce, zwłaszcza poza terenem Śląska, komunikacja w języku polskim sprawia im niemały kłopot. Fakt ten nie dziwi, ponieważ gwarę nabywa użytkownik w sposób naturalny, automatycznie, natomiast znajomość języka ogólnego zyskuje stopniowo (w „sztucznych” warunkach szkolnych), stąd prawdopodobnie bierze się owa niepewność w rozmowie z Polakami.

Więź z narodem polskim zapewnia Polakom żyjącym w czeskiej części Śląska Cieszyńskiego spójność wewnętrzną, wewnątrzgrupową. Orientacja na naród polski i jego wartości odróżnia ich od większościowej grupy czeskiej. Czynnikiem polaryzującym miejscową społeczność jest szkoła. O ile uczeń szkoły czeskiej orientuje się na czeski naród, kulturę i język, o tyle absolwent szkoły polskiej wyznaje inne wartości. I on jednak może pod wpływem indywidualnych doświadczeń życiowych (np. małżeństwo z osobą narodowości czeskiej) zmienić poprzednią propolską

⁴ J. Grygar, *Jazyk jako nástroj sociální diferenciace. Poznámky k jazykové situaci ve Stonávě na Těšínsku*, „Lidé města. Revue pro etnologii, antropologii a etologii komunikace” 2003, nr 9, s. 47–80.

⁵ Oryginalna nazwa instytucji: Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego w Czeskim Cieszynie.

orientację na proczeską. Należy dodać, że uczniowie w szkołach polskich uczą się języka czeskiego i literatury czeskiej celowo i systematycznie z tych samych podręczników i w takiej samej objętości jak ich czescy rówieśnicy; obowiązkowo zdają egzamin maturalny z tego języka na tych samych zasadach jak w szkole czeskiej. Mimo że posiadają pewną wiedzę na temat ważnych wydarzeń dotyczących całej polskiej wspólnoty narodowej, w szkole zapoznali się z kanonem literatury polskiej, niektórzy nawet uważają język polski (a nie gwaraę cieszyńską) za swój język ojczysty, wielu z nich wypowiada się swobodniej w języku czeskim i mocniej tkwi w czeskiej kulturze⁶.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że uczniowie polskich szkół podstawowych i średnich poruszają się na co dzień w dwujęzycznym środowisku, z czego wynikają błędy w postaci interferencji międzyjęzykowej i transferów negatywnych. Z badań wynika, że transfery mają różną frekwencję i rozpiętość⁷. Najczęściej zdarzają się w wymowie, przy czym przybierają postać transferów głoskowych i prozodycznych (np. w przypadku języka czeskiego brak iloczasu, inne miejsce akcentu wyrazowego). Także w pisowni występują liczne błędy ortograficzne, niemające z reguły nic wspólnego z typowymi błędami ortograficznymi osób jednojęzycznych. Interferencja przejawia się w przypadku bilingwalnych użytkowników języka również w innych płaszczyznach – w morfologii, składni, leksyce. Przyczyną występowania tego zjawiska jest podwójna kompetencja w typologicznie podobnych (ale nie identycznych) językach. Jak pisze Bogoczová, „[...] do nauki języka polskiego i czeskiego przystępuje się na Zaolziu często z przekonaniem, że języki te są na tyle bliskie, że ich nauka nie wymaga specjalnych komentarzy z zakresu deskrypcji języka. Nauki języka polskiego nie można traktować tu jako języka ojczystego w Polsce, lecz osobliwości w typologii tego języka muszą być uczniom przez nauczyciela nieustannie uświadamiane”⁸.

Patrząc na historię polskiego szkolnictwa w czeskiej części Śląska Cieszyńskiego (począwszy od powstania niepodległego państwa Czechosłowackiego w 1918 r.), można stwierdzić, że szkolnictwo to jest w dużym stopniu związane z historią tego regionu i musiało się zmierzyć z wieloma specyficznymi problemami. Pomimo dobrej reputacji w latach międzywojennych szkolnictwo mniejszościowe nadal borykało się z „polityką czechizacji” władz centralnych i lokalnych oraz niewystarczającymi środkami finansowymi. Od samego początku polskie szkolnictwo było stosunkowo dobrze rozwinięte; obejmowało wszystkie poziomy kształcenia: przedszkola,

⁶ J. Raclavská, I. Bogoczová, *Multietniczność Śląska Cieszyńskiego oraz jej przejawy w języku i kulturze*, [w:] *Dokąd zmierzasz, humanistyko?*, red. J. Szarlej, B. Tomalak, Bielsko-Biała 2020, s. 119.

⁷ Por. I. Bogoczová, *Błędy interferencyjne uczniów dwujęzycznych, ich postać, przyczyny i źródło*, [w:] *Dzwonek na lekcję polskiego. Nowe treści, tendencje i metody w dydaktyce języka polskiego*, red. I. Masojć, R. Naruniec, Vilnius 2005, s. 305–317; też, *Jazyková kompetence dvojjazyčných žáků na Těšínku v oblasti současné polské spisovné i nespisovné slovní zásoby*, „*Studia Slavica*” 2006, nr 10, s. 199–207; J. Raclavská, *Kształcenie językowe dziecka w warunkach wielojęzyczności*, [w:] *Edukacyjne konteksty wspierania rozwoju dziecka*, red. E. Kochanowska, J. Wojciechowska, Bielsko-Biała 2012, s. 81–90.

⁸ I. Bogoczová, *Błędy interferencyjne uczniów dwujęzycznych...*, s. 316.

szkoły podstawowe, technika zawodowe, ogólnokształcące szkoły średnie, niektóre formy szkolnictwa wyższego (szczególnie w zakresie edukacji przyszłych nauczycieli) i odpowiadało potrzebom lokalnej społeczności polskiej. Największa liczba uczniów w szkołach mniejszościowych została udokumentowana w latach tuż po zakończeniu I wojny światowej, np. w 1920 r. do szkół lokalnych wszystkich typów uczęszczało łącznie 22 104 uczniów. Powojenny szczyt liczebności uczniów w polskich szkołach przypada na lata sześćdziesiąte (ponad 8000 uczniów), od tego czasu obserwujemy wyraźny spadek liczby tych placówek edukacyjnych. Od 1991 r. można generalnie mówić o stabilizacji szkolnictwa mniejszości polskiej, jednak w nowych warunkach społeczno-politycznych pojawiły się inne problemy związane z finansowaniem kształcenia i prowadzące nieraz do zamykania (łączenia) szkół z powodu niewielkiej liczby uczniów⁹.

Obecnie prawo do edukacji mniejszości narodowych w Republice Czeskiej jest gwarantowane przez konstytucję oraz Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych. Mimo że w Czechach nie ma ustawy językowej, ochrona języków mniejszości – w tym języka polskiego – jest tutaj ściśle związana z ochroną praw mniejszości narodowych. W Republice Czeskiej obowiązuje kilka dokumentów prawnych, zarówno na poziomie europejskim, jak i narodowym. Do pierwszych można zaliczyć Konwencję Ramową Rady Europy oraz Rezolucję Parlamentu Europejskiego w sprawie norm minimalnych dla mniejszości w Unii Europejskiej. W kategorii norm narodowych mieści się przede wszystkim Konstytucja Republiki Czeskiej oraz swego rodzaju załącznik do Konstytucji – Karta Praw Podstawowych i Wolności (cz. *Listina základních práv a svobod*). W praktyce ważne są także inne ustawy i rozporządzenia, m.in. Ustawa o prawach mniejszości narodowych (*Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin*). Podstawowe prawa członków mniejszości narodowych w Republice Czeskiej sprowadzają się m.in. do prawa do nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości, prawa do edukacji w języku ojczystym przedstawicieli mniejszości narodowych.

Kolejnym ważnym dokumentem obowiązującym na terenie Czech i mającym na celu ochronę praw mniejszości narodowych, w tym praw w zakresie języka, jest Europejska Karta Języków Regionalnych lub Mniejszościowych (cz. *Evropská charta regionálních či menšinových jazyků*)¹⁰. Dokument koncentruje się na ochronie języków regionalnych lub mniejszościowych, rozumianych jako języki, które są tradycyjnie używane na określonym terytorium państwa przez obywateli tego państwa tworzących grupę mniejszą liczebnie od pozostałej części ludności. Języki te różnią

⁹ Z. Jasiński, *Školství, [w:] Polská národní menšina na Těšínku v České republice (1920–1995)*, red. K.D. Kadłubiec, Ostrava–Český Těšín 1997, s. 184–213; tenże, *Wybrane problemy szkolnictwa polskiego na Zaolziu i Kresach Ostrawskich w latach 1920–2000, [w:] Polacy na Zaolziu 1920–2000 / Poláci na Těšínku 1920–2000*, red. J. Szymeczek, Český Těšín 2002, s. 115–128. Poza tymi dwoma obszernymi źródłami (i cytowaną tu literaturą) na temat szkolnictwa mniejszości polskiej w Republice Czeskiej odsyłamy m.in. do autorów: Siwek 2001; Szymeczek 2017; Šrajnerová 2000; Urban, Różańska 2001; Jež, Pindur, Wawreczka 2020.

¹⁰ Karta została przyjęta przez Radę Europy w 1992 r., rząd Republiki Czeskiej podpisał ją 9 listopada 2000 r., a ratyfikował – 15 listopada 2006 r., natomiast postanowienia Karty zaczęły na terytorium Czech obowiązywać od 1 marca 2007 r.

się od oficjalnego języka (języków) państwa, przy czym nie chodzi ani o dialekty (gwary) języka narodowego, ani o języki migrantów. Karta wymienia w swoich postanowieniach te dziedziny życia społecznego, w których używa się na danym terenie państwa języka mniejszościowego lub regionalnego. W części III Karty, omawiającej środki służące promowaniu języków regionalnych lub mniejszościowych w życiu publicznym, w artykule 8 zostało uwzględnione także szkolnictwo, co zobowiązało państwo czeskie do uruchomienia m.in. szkół podstawowych dla członków grup mniejszościowych, w których nauka przebiega w odpowiednich językach – tu konkretnie polskim¹¹.

Istotną rolę w dziedzinie edukacji mniejszości polskiej odgrywa również Centrum Pedagogiczne dla Polskiego Szkolnictwa Narodowościowego (cz. *Pedagogické centrum pro polské národnostní školství*) z siedzibą w Czeskim Cieszynie, które powstało w 1995 r. i podlega czeskiemu Ministerstwu Szkolnictwa, Młodzieży i Wychowania Fizycznego. Centrum to jedyna tego typu placówka w Czechach świadcząca m.in. usługi w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli i pracowników pedagogicznych, pomoc metodyczną i dydaktyczną placówkom oświatowym z polskim językiem nauczania w Republice Czeskiej, publikująca i rozprowadzająca materiały metodyczne i dydaktyczne itp.¹²

Jako jedyny swego rodzaju w Republice Czeskiej system polskiego szkolnictwa mniejszościowego zapewnia kształcenie w pełnym cyklu edukacyjnym, tj. od przedszkola do egzaminu maturalnego. Należy zaznaczyć, że wszystkie tego typu placówki edukacyjne są objęte tą samą normą kształcenia co szkoły czeskie, podyktowaną przez Ministerstwo Szkolnictwa, Młodzieży i Wychowania Fizycznego Republiki Czeskiej. Ich działalność leży w gestii władz województwa morawsko-śląskiego, uczniowie korzystają z odpowiednich podręczników czeskich przetłumaczonych na język polski, tylko nieliczne pomoce do zajęć w szkołach mniejszościowych powstały z inicjatywy wspomnianego centrum pedagogicznego. W roku szkolnym 2021/2022 szkolnictwo z polskim językiem nauczania obejmowało 24 szkoły podstawowe, jedno liceum (nazywane tu „gimnazjum”) oraz klasy polskie w czesko-cieszyńskiej akademii handlowej¹³. W szkołach tych kształciło się łącznie 2435 uczniów¹⁴. Do szkół podstawowych (10 placówek w powiecie karwińskim, 14 placówek w powiecie frydecko-misteckim) uczęszczało wtedy 2063 uczniów, z kolei naukę w szkole średniej zdobywało 372 studentów.

¹¹ I. Bogoczová, J. Muryc, *Przełamywanie barier komunikacyjnych (na przykładzie wieloetnicznej sytuacji społecznej Zaolzia)*, „Slavia Meridionalis” 2021, nr 21, Article 2387, <https://doi.org/10.11649/sm.2387>; J. Muryc, *Dwujęzyczność na Zaolziu w Republice Czeskiej – sytuacja językowa i uwarunkowania prawne*, [w:] *Tożsamość na styku kultur 4*, red. I. Masojć, H. Sokołowska, Kraków 2021, s. 84–85.

¹² pctesin.cz (dostęp: 15.06.2022).

¹³ Jeszcze kilka lat temu podobne mieszane klasy były otwierane również w dwóch szkołach średnich w Karwinie – szkole medycznej oraz technikum przemysłowym.

¹⁴ Największą placówką edukacyjną z polskim językiem nauczania co do liczby uczniów jest szkoła podstawowa w Czeskim Cieszynie, do której w roku szkolnym 2021/2022 uczęszczało 402 uczniów. To jednocześnie największa szkoła w powiecie Karwina. W powiecie frydecko-misteckim najwięcej dzieci uczęszcza do szkoły podstawowej w Jabłonkowie (260 uczniów). Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego w Czeskim Cieszynie kształci 333 uczniów.

W pierwszej klasie szkoły podstawowej z polskim językiem nauczania dzieci uczą się tylko po polsku, ale już w drugiej klasie rozpoczynają równoległe naukę języka czeskiego. W szkole dla mniejszości narodowych poświęca mu się mniej więcej tyle samo uwagi co językowi ojczystemu. Jednak podstawowym kodem komunikacji pedagogicznej w nauczaniu wszystkich przedmiotów (z wyjątkiem zajęć z języka czeskiego) jest język polski kulturalny¹⁵.

Jak już zostało zauważone, absolwent polskiej szkoły podstawowej ma możliwość kontynuowania nauki w polskim „gimnazjum” (liceum) lub w wyżej wymienionej szkole ekonomicznej ze specjalną klasą polską. Niestety edukacja zawodowa nie daje takiej możliwości, więc uczniowie mniejszościowych szkół podstawowych szybko tracą kontakt z językiem polskim, zwłaszcza jego standardową odmianą. We wszystkich szkołach średnich, z wyjątkiem gimnazjum, nauczanie w języku czeskim odbywa się na podstawie wyłącznie czeskich podręczników. Używają ich również uczniowie polskiego gimnazjum, którzy ubiegając się o przyjęcie na studia na czeskich lub polskich uczelniach, muszą opanować fachową terminologię w obu językach¹⁶. Z możliwości zdobycia wyższego wykształcenia w Polsce korzystają głównie przyszli polscy nauczyciele, ale także osoby zainteresowane innymi kierunkami studiów. Niejednokrotnie rodzice dzieci z polskich lub mieszanych rodzin zaolziańskich zdają sobie sprawę z tego, że znalezienie pracy w Czechach po ukończeniu polskiej szkoły jest – ze względu na język dotychczasowej komunikacji z otoczeniem – trudne i dlatego decydują się na szkołę czeską. Powoduje to odejście od języka polskiego w kierunku języka większości – czeskiego.

W Czechach (dawniej Czechosłowacji), w tym także na terenie czeskiego Śląska Cieszyńskiego, oprócz podstawowych szkół ogólnokształcących prowadzą swoją działalność tzw. *základní umělecké školy*, czyli zintegrowane podstawowe szkoły artystyczne, oferujące np. zajęcia muzyczne, plastyczne, taneczne, aktorskie. Takie placówki można znaleźć w każdej większej miejscowości, mają status organizacji pożytku publicznego i są finansowane (administrowane) przez województwa z dotacji państwowych. Rekrutacje do tego typu szkół odbywają się raz w roku, przy czym liczba chętnych z reguły przewyższa limity przyjęć do danej szkoły. Zajęcia odbywają się przeważnie raz w tygodniu, w godzinach popołudniowych, po zajęciach szkolnych. Uczęszczają na nie dzieci i młodzież w wieku od 6 do 15 lat (1–9 klasa szkoły podstawowej). Nauczanie jest nieodpłatne, na zakończenie każdego półrocza uczniowie otrzymują świadectwo. Ciekawostką jest fakt, że do tego typu szkół coraz częściej zgłaszają się także polskie dzieci z drugiej strony granicy państwowej, szczególnie w Czeskim Cieszynie. Ze względu na obecność na zajęciach uczniów z miejscowych szkół mniejszościowych oraz dzieci z Polski nauczyciele – w zależności od kompetencji językowej – prowadzą naukę dwujęzycznie¹⁷.

---

¹⁵ Por. I. Bogoczová, *Dvojazyčné dítě v menšinové škole*, „Český jazyk a literatura” 1998–1999, nr 9–10, s. 230–231.

¹⁶ O języku komunikacji szkolnej jako ważnym czynnikiem edukacji m.in. w środowiskach wielojęzycznych pisze m.in. M. Szymańska, *Znajomość języka edukacji szkolnej jako warunek szkolnego sukcesu*, „Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia” 2021, t. 12, s. 74–88.

¹⁷ I. Bogoczová, J. Muryc, *Przełamywanie barier komunikacyjnych...*

Utrzymanie istniejącej sieci polskich szkół działających w czeskiej części Śląska Cieszyńskiego jest obecnie przedmiotem zainteresowania m.in. Kongresu Polaków w Republice Czeskiej¹⁸, ponieważ społeczność mniejszościowa dostrzega w tych placówkach edukacyjnych szansę na zachowanie własnego języka oraz odrębnej kultury. Aby móc rozwijać swoją działalność, polskie szkoły w czeskiej części Śląska Cieszyńskiego muszą spełniać szereg warunków i kryteriów, w tym takich, które dotyczą minimalnej liczby uczniów. Pomimo wszystko system szkolnictwa mniejszości polskiej jak dotąd istnieje nadal. Obniżająca się liczba uczniów, zwłaszcza w szkołach mniejszościowych, jest jednak powodem do łączenia (a w konsekwencji – zanikania) tych placówek. Przewidujemy, że w przyszłości nadal będą odgrywać znaczącą rolę naturalne czynniki demograficzne i asymilacyjne, a także zmiany świadomości narodowej rodziców kolejnych pokoleń, ewentualnie zmiany w czeskich normach prawnych lub w zakresie oświaty ogólnie.

Bibliografia

- Bogoczová I., *Błędy interferencyjne uczniów dwujęzycznych, ich postać, przyczyny i źródło*, [w:] *Dzwonek na lekcję polskiego. Nowe treści, tendencje i metody w dydaktyce języka polskiego*, red. I. Masojć, R. Naruniec, Vilnius 2005, s. 305–317.
- Bogoczová I., *Dvojjazyčné dítě v menšinové škole*, „Český jazyk a literatura” 1998–1999, nr 9–10, s. 230–233.
- Bogoczová I., *Jazyková kompetence dvojjazyčných žáků na Těšínku v oblasti současné polské spisovné i nespisovné slovní zásoby*, „Studia Slavica” 2006, nr 10, s. 199–207.
- Bogoczová I., *K jazykové a komunikativní kompetenci polské dvojjazyčné mládeže na Těšínku*, „Časopis pro moderní filologii” 1994, nr 76, s. 19–27.
- Bogoczová I., Bortliczek M., *Jazyk příhraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšíňanů v ČR) / Język przygranicznego mikroświata (mowa potoczna mieszkańców Zaolzia)*, Ostrava 2014.
- Bogoczová I., Muryc J., *Przełamywanie barier komunikacyjnych (na przykładzie wieloetnicznej sytuacji społecznej Zaolzia)*, „Slavia Meridionalis” 2021, nr 21, Article 2387, <https://doi.org/10.11649/sm.2387>.
- Grygar J., *Jazyk jako nástroj sociální diferenciace. Poznámky k jazykové situaci ve Stonavě na Těšínku*, „Lidé města. Revue pro etnologii, antropologii a etologii komunikace” 2003, nr 9, s. 47–80.
- Jasiński Z., *Školství*, [w:] *Polská národní menšina na Těšínku v České republice (1920–1995)*, red. K.D. Kadłubiec, Ostrava–Český Těšín 1997, s. 184–213.
- Jasiński Z., *Wybrane problemy szkolnictwa polskiego na Zaolziu i Kresach Ostrawskich w latach 1920–2000*, [w:] *Polacy na Zaolziu 1920–2000 / Poláci na Těšínku 1920–2000*, red. J. Szymeczek, Český Těšín 2002, s. 115–128.
- Jež R., Pindur D., Wawreczka H., *Český Těšín 1920–2020*, Ostrava 2020.
- Labocha J., *Polsko-czeskie pogranicze Śląska Cieszyńskiego. Zagadnienia językowe*, Kraków 1997.

¹⁸ W języku czeskim *Kongres Polaków v ČR*. Chodzi o organizację reprezentującą miejscową polską mniejszość narodową. Szczegółowo patrz polonica.cz (dostęp: 15.06.2022).

- Muryc J., *Dwujęzyczność na Zaolziu w Republice Czeskiej – sytuacja językowa i uwarunkowania prawne*, [w:] *Tożsamość na styku kultur 4*, red. I. Masojć, H. Sokołowska, Kraków 2021, s. 79–89.
- Raclavská J., *Kształcenie językowe dziecka w warunkach wielojęzyczności*, [w:] *Edukacyjne konteksty wspierania rozwoju dziecka*, red. E. Kochanowska, J. Wojciechowska, Bielsko-Biała 2012, s. 81–90.
- Raclavská J., Bogoczová I., *Multietniczność Śląska Cieszyńskiego oraz jej przejawy w języku i kulturze*, [w:] *Dokąd zmierzasz, humanistyko?*, red. J. Szarlej, B. Tomalak, Bielsko-Biała 2020, s. 111–122.
- Siwek T., *Oświata mniejszościowa w Republice Czeskiej u progu XXI wieku*, [w:] *Oświata etniczna w Europie Środkowej*, red. Z. Jasiński, T. Lewowicki, Opole 2001, s. 95–104.
- Szymańska M., *Znajomość języka edukacji szkolnej jako warunek szkolnego sukcesu*, „Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia” 2021, t. 12, s. 74–88.
- Szymeczek J., *Szkolnictwo polskie w Czechosłowacji (Republice Czeskiej) od czasów jej powstania do dzisiejszego dnia*, „Rocznik SNPL” 2017, t. 17, s. 254–274.
- Šrajeroová O., *Retrospektíva, súčasnosť a perspektíva školstva národnostných menšín v Českej republike (Vývoj po roku 1945)*, „Človek a spoločnosť” 2000, nr 1.
- Urban J., Różańska A., *Oświata polskiej mniejszości narodowej na Zaolziu – raport o stanie oświaty i instytucjach oświatowych w roku 2000*, [w:] *Oświata etniczna w Europie Środkowej*, red. Z. Jasiński, T. Lewowicki, Opole 2001, s. 105–126.

Polish Minority Education in the Multiethnic Environment of Czech Cieszyn Silesia

Abstract

The present paper describes the linguistic situation in the Czech part of Cieszyn Silesia in the Czech Republic (the Zaolzie region) on the basis of the history and present condition of Polish minority education, which has a long tradition in this area. The author focuses on a general description of the linguistic situation while presenting a more detailed view of the contemporary condition of minority education in Zaolzie. He cites current student numbers and reflects, among other, on the problems and challenges faced by minorities in Polish schools.

Keywords: Cieszyn Silesia, Zaolzie, education, Polish national minority, language situation

Jiří Muryc – doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, pracownik w Zakładzie Polonistyki Katedry Sławistyki Uniwersytetu Ostrawskiego. Autor i współautor dwu monografii, autor kilkunastu tekstów publikowanych w czasopismach oraz w tomach zbiorowych w Czechach, Polsce i za granicą. Kieruje projektami badawczymi realizowanymi zarówno na Uniwersytecie Ostrawskim, jak i we współpracy z innymi ośrodkami w Czechach i krajach UE, a także bierze w nich udział. Zainteresowania naukowe: socjolingwistyka, wielojęzyczność, kontakty językowe, wielokulturowość na pograniczu czesko-polskim, gramatyka porównawcza języka polskiego i czeskiego, przekład ustny i pisemny. Lektor języka polskiego jako obcego i tłumacz z języka polskiego.